

LÄNSSTYRELSEN
ÖSTERGÖTLAND

Foto: Ödemark, aug 2012, © Henry Stahre

Beverandeplan för Natura 2000-området Ödemark SE0230357

Länsstyrelsen Östergötland

Natura 2000

Natura 2000 är ett ekologiskt nätverk av värdefulla naturområden inom EU. Syftet är att hejda utrotningen av djur och växter samt att hindra att deras livsmiljöer förstörs. Utpekandet av Natura 2000-områden bygger på krav som finns i EU:s fågeldirektiv och art- och habitatdirektiv. Alla medlemsländer ska peka ut områden dels för fåglar som anges i EU:s fågeldirektiv, dels för naturtyper och arter som anges i art- och habitatdirektivet. Genom utpekandet åtar sig länderna att bevara de utpekade värdena i områdena långsiktigt. Natura 2000-nätverket är en av hörnstenarna i EU:s arbete för att bevara biologisk mångfald. I fågeldirektivet och habitatdirektivet listas 170 naturtyper och cirka 900 växt- och djurarter som särskilt värdefulla. 90 av naturtyperna och drygt 100 av djur- och växtarterna i habitatdirektivets bilaga 1 och 2 finns i Sverige. Därtill häckar i vårt land regelbundet cirka 60 av de fåglar som listas i bilaga 1 i fågeldirektivet.

Bevarandeplaner

För varje Natura 2000-område ska Länsstyrelsen ta fram en beskrivning. Detta görs i särskilda bevarandeplaner, men beskrivningen kan också ingå i en skötselplan om området även är naturreservat. I planen finns en beskrivning av området med bevarandesyfte och bevarandemål för de naturtyper och arter som ska bevaras, och det ska framgå hur skyddet kan bidra till en gynnsam bevarandestatus för naturtyperna och arterna. Även hot mot Natura 2000-området och behov av bevarandeåtgärder, till exempel skydd eller skötsel, ska beskrivas. Bevarandeplanen underlättar förvaltningen av området och tillståndsprövningar enligt miljöbalken genom att den ger viktig information om området till bland annat markägare, myndigheter, exploatörer och naturvårdsförvaltare.

Bevarandeplanen utarbetas och fastställs av Länsstyrelsen, som även är ytterst ansvarig för att målsättningen med området uppfylls. Det gäller även för de bevarandeåtgärder och den naturvårdsskötsel som kan krävas för att bevara värdena, i den mån markägare eller andra brukare inte har möjligheten eller skyldigheten via andra lagar eller avtal att göra detta (till exempel miljöersättningar). Bevarandeplanen revideras när ny kunskap tillkommer eller när förutsättningar ändras - den är ett "levande dokument". Det gör det möjligt för alla att bidra med ny kunskap och synpunkter genom att kontakta Länsstyrelsen.

I bevarandeplanen redovisas gränser, naturtyper och arter enligt bästa tillgängliga kunskap. I de fall där ny kunskap har tillkommit, har Länsstyrelsen för avsikt att föreslå dessa ändringar till regeringen när nästa tillfälle ges. Framtida naturvårdsarbete kan komma att leda till ytterligare ny kunskap som i sin tur kan leda till behov av justeringar av Natura 2000-områdets gränser, naturtyper eller arter. Vid förvaltning och tillståndsprövning är det viktigt att utgå från de befintliga värdena, inte bara de regeringsgodkända, varför det är av vikt att bevarandeplanen redovisar dessa, även om de inte har hunnit bli regeringsgodkända ännu.

Bevarandeplanen är inte ett juridiskt bindande dokument. För formell reglering av till exempel skydd eller skötsel kan andra beslut behövas, till exempel skyddsbeslut för naturreservat. Reglerna enligt eventuella skyddsbeslut gäller parallellt med den tillståndsplikt som gäller i Natura 2000-områden.

Länsstyrelsen Östergötland

Tillståndsplikt och samråd

För att inte skada naturvärden krävs tillstånd för verksamheter eller åtgärder som på ett betydande sätt kan påverka miljön eller utpekade arter i ett Natura 2000-område. Det kan även gälla åtgärder utanför Natura 2000-området, om de kan påverka miljön eller utpekade arter i området. Det är påverkan på de naturmiljöer och/eller arter som skyddas i området som är grunden för prövningen oavsett var källan till störningen ligger geografiskt. Detta regleras i miljöbalken (7 kap. 27-29 §§). Tillståndskravet aktualiseras när en verksamhet eller åtgärd kan påverka miljön i ett Natura 2000-område på ett betydande sätt, det vill säga när det finns risk för skada.

Då det kan vara svårt att avgöra vilka åtgärder som kan påverka naturvärdena i Natura 2000-området behöver man samråda med Länsstyrelsen före genomförandet. Vid skogsbruksåtgärder hålls dock samråd med Skogsstyrelsen istället. Mer information finns hos Länsstyrelsen, läs på webben (lansstyrelsen.se/ostergotland) eller kontakta en handläggare (växel: 010-223 50 00).

För verksamheter och åtgärder som direkt hänger samman med eller är nödvändiga för naturvårdsskötsel och naturvårdsförvaltning av ett Natura 2000-område, i syfte att långsiktigt bevara de naturtyper och/eller arter som skyddas, krävs inte tillstånd.

Innehåll

Området, Ödemark.....	5
3160 – Myrsjöar.....	8
9010 – Taiga.....	9
9080 – Lövsumpskog	10
1386 – Grön sköldmossa, <i>Buxbaumia viridis</i>	12
Dokumentation	13
Kartor.....	14
Bilaga 1: Rödlistade arter.....	20

Länsstyrelsen Östergötland

LÄNSSTYRELSEN
ÖSTERGÖTLAND

Bevarandeplan för Natura 2000 - området SE0230357 Ödemark

Kommun: Ödeshög

Områdets totala areal: 54,8 hektar

Markägareförhållande: Privat

Bevarandeplanen fastställd av Länsstyrelsen: 2017-12-19

Regeringsbeslut, historik:

Regeringen föreslår att området är av gemenskapsintresse (pSCI): 2002-01

Fastställts som ett område av gemenskapsintresse (SCI): 2005-01

Regeringen förklarar området som ett särskilt bevarandeområde (SAC): 2011-03

Naturtyper och arter som ska bevaras i området:

3160 – Myrsjöar

9010 – Taiga

9080 – Lövsumpskog

1386 – Grön sköldmossa, *Buxbaumia viridis*

Länsstyrelsen Östergötland

Området

Bevarandesyfte

Det överordnade bevarandesyftet för Natura 2000-nätverket är att bidra till bevarandet av biologisk mångfald genom att bibehålla eller återskapa gynnsam bevarandestatus för de naturtyper och arter som omfattas av EU:s fågeldirektiv eller art- och habitatdirektiv. För det enskilda Natura 2000-området är det överordnade syftet att bevara eller återställa ett gynnsamt tillstånd för de naturtyper och arter som förekommer i området, d.v.s. myrsjöar (3160), taiga (9010), lövsumpskog (9080) och grön sköldmossa.

Prioriterade bevarandevärden:

Syftet med Natura 2000-området Ödemark är att bevara och vidareutveckla naturvärden knutna till samtliga ingående naturtyper och arter enligt art- och habitatdirektivet. Särskild prioritet i bevarandearbetet har naturtypen taiga. Skogliga naturvärden som ska bevaras och utvecklas är förekomsten av döda träd, högstubbar och lågor, samt den rikliga förekomsten av grova träd. Även den värdefulla kryptogamfloran (svampar, lavar och mossor), kärlväxtfloran, samt fågellivet prioriteras.

Motivering:

Taiga är prioriterad då naturtypen innehåller äldre träd (> 100 år), samt död ved. Den döda veden hyser en lång rad vedlevande svampar, mossor och insekter, dessutom är veden födosöks- och boplatser för många fågelarter.

Prioriterade åtgärder:

Prioriterade bevarandeåtgärder i Ödemark är att öka andelen död ved samt att säkerställa den skogliga kontinuiteten.

Beskrivning av området

Ödemarks Natura 2000-område har samma yttergräns som naturreservatet med samma namn. Ödemark ligger ungefär 3 km sydväst om Trehörna, Ödeshögs kommun. Området utgör ett mycket värdefullt blandskogsområde med varierande skogstyper med en stor mångfald av växter och djur knutna till naturskogsartade miljöer. Värdena är till stor del knutna till den rikliga förekomsten av grova lövträd, framför allt asp samt rik förekomst av död ved, såväl stående som liggande i olika stadier av nedbrytning. Området har höga botaniska, ornitologiska och entomologiska värden.

Vad kan påverka området negativt

Naturtyps- och artspecifika hotbilder preciseras under respektive naturtyp och art.

Faktorer som kan påverka skogsnaturtyperna (9010 och 9080):

- Exploatering av området i fråga.
- Avverkning, röjning, gallring, städning utgör hot genom att lämpliga strukturer förstörs eller borttages. Även åtgärder i intilliggande områden kan vara skadliga genom att de påverkar lokalklimatet i beståndet av intresse. Undantag kan finnas där åtgärden syftar till att utveckla något annat naturvärde.
- Produktionshöjande åtgärder i skogsbruket, exempelvis gödsling, markberedning, plantering och användandet av främmande trädslag.
- Fragmentering. I den mindre skalan kan exempelvis skogsbilvägar leda till fragmentering av vissa organismers populationer, medan andra organismer påverkas negativt när skogsbestånden blir alltför isolerade i landskapet.
- Nedfall av kemiska ämnen. Vissa kemiska ämnen har förmågan att direkt skada organismer, men kan också påverka hela naturmiljön. Så har till exempel vissa kväveföreningar den effekten att de är

Länsstyrelsen Östergötland

skadliga för svampar och lavar, samtidigt som de kan vara gödande och ge förändringar i vegetationen. Andra skadliga ämnen är svavel- och metallföreningar.

- Brist på dynamik. Flera av arterna knutna till naturtypen förekommer ofta bara i några få stadier i skogens utveckling. Om de dynamiska krafterna inte får verka kan det i landskapet uppstå brist på något av dessa stadier, med följd att de ingående arternas habitat försvinner. Detta gäller bland annat klimat- och väderfenomen och utbrott av vissa skadeorganismer. Älg och annat vilt kan förhindra förnygring av lövträden.

Områdets bevarandeåtgärder

Art- eller naturtypspecifika åtgärder preciseras under respektive art och naturtyp.

Tabell 1: En generell sammanställning av bevarandeåtgärder omnämnda i den aktuella bevarandeplanen.

Bevarandeåtgärd	När	Var	Prioritet
Röjning av igenväxning på forn- och kulturlämningar	Vid behov	Forn- och kulturlämningar	1

Reglering av skydd och skötsel:

Skydd och skötsel är reglerat i naturreservats skötselplan (Ödemarks naturreservat, 2003) och beslut (2003-12-04). Skötselplanen anger åtgärder som gynnar eller bibehåller naturvärdena som Natura 2000-området syftar till att bevara.

Idag är hela området skyddat genom att det ingår i naturreservatet Ödemark. Eventuella åtgärder som görs ska överensstämma med åtgärder i fastställd skötselplan. För åtgärder (som påverkar naturmiljön inom området) utanför Ödemark eller i direkt anslutning till Ödemark, gäller inte naturreservatsföreskrifterna. Då träder Natura 2000-lagstiftningen in. Verksamheter utanför området men som påverkar naturmiljön inom Natura 2000-områden kräver samråd med Länsstyrelsen enligt 12 kap. 6 § MB.

Markavvattning är åtgärder som utförs för att avvattna mark, för att sänka eller tappa ur ett vattenområde eller för att skydda mot vatten om åtgärderna syftar till att varaktigt öka en fastighets lämplighet för något visst ändamål. Markavvattning kräver alltid tillstånd (11 kap. 13 § MB). I Östergötland är det dessutom förbjudet att avvattna mark vilket medför att man även behöver söka en dispens från det generella markavvattningsförbudet. Ansökan om dispens och tillstånd till markavvattning prövas i normalfallet av Länsstyrelsen.

Bevarandeplanen beskriver inte områdets forn- och kulturlämningar, utan dessa ingår i skötselplanen för naturreservatet. Alla fornlämningar skyddas enligt kulturmiljölagen (1988:950). Enligt 2 kap. 6 § kulturmiljölagen är det förbjudet att utan tillstånd ”rubba, ta bort, gräva ut, täcka över eller genom bebyggelse, plantering eller på annat sätt ändra eller skada en fast fornlämning”. Hänsyn till forn- och kulturlämningar ska därmed tas vid åtgärder som görs för att bevara naturvärdena kopplade till Natura 2000.

Bevarandeåtgärder:

För mer ingående och specifika bevarandeåtgärder se skötselplanen för Ödemarks naturreservat. Nedan finns de övergripande åtgärderna som behövs i området.

Området ska till stor del lämnas till fri utveckling. Att delar av området skulle påverkas av naturligt förekommande omvälvande störningar är långsiktigt positivt och ska ses som en del i den fria utvecklingen. Om inväxande gran blir ett problem i området ska denna tas bort. Granarna ska då inte lämnas kvar i området

Länsstyrelsen Östergötland

Kulturhistoriska spår, stensättningar, stenmurar, rösen med mera ska hållas öppna och fria från träd och buskar.

Bevarandestatus och bevarandetillstånd

Bevarandestatus beskriver läget för naturtyperna i landet som helhet, medan *bevarandetillståndet* beskriver aktuellt läge inom Natura 2000-området. Dessa beskrivs närmare under respektive naturtyp och art längre fram i planen. Här redovisas en sammanställning av bevarandetillståndet inom området.

Tabell 2: Naturtypsareal och förekomst av Natura 2000-arter (ej fåglar) inom Natura 2000-området. *) = Prioriterad art eller naturtyp i EU:s Natura2000-bevarandearbete. Prioriteringen kan skilja sig från prioriteringen i det specifika området.

Naturtyp/art	Hektar/Förekomst	Bevarandetillstånd	Sida
3160 - Myrskogar	0,7	Okänt	8
9010 - *Taiga	45,0	Tillfredsställande	9
9080 - *Lövsumpskog	1,2	Otillfredsställande	10
1386 - Grön sköldmossa (<i>Buxbaumia viridis</i>)	X	Okänt	12
Annan naturtyp	7,9		
Total areal	54,8		

Uppföljning

Länsstyrelsen ansvarar för att uppföljning av bevarandemål genomförs. Uppföljningen ska ske enligt de manualer för skyddade områden som har tagits fram av Naturvårdsverket samt Havs- och vattenmyndigheten. Mätbara mål, så kallade målindikatorer, ska registreras i databasen SkötselDOS. Dessa målindikatorer följs sedan upp. Målsättningen är att kunna se om de bevarandemål som satts upp i bevarandeplaner och skötselplaner uppfylls, att skötseln fungerar och att Natura 2000-naturtyperna och arterna har gynnsamt tillstånd.

3160 - Myrsjöar

Arealen 0,7 ha är fastställd i regeringsbeslut

Beskrivning

Naturliga sjöar och småvatten med relativt näringsfattigt vatten brunfärgat av torv eller humusämnen och ett naturligt lågt pH. Vegetationen är gles och ofta bestående av flytbladsväxter och akvatiska mossor. Stränderna består i huvudsak av myrvegetation det vill säga gles starr och flytande vitmossbestånd som i regel bildar gungfly. Naturtypen omfattar stranden upp till medelhögvattenlinjen.

Myrsjöar är normalt relativt små (ofta <10 hektar) och förekommer i hela landet, framför allt på organogena och näringsfattiga jordar i myrrika områden samt i skogslandskapet.

Myrsjöarna är naturligt lågproduktiva och vattnet är påverkat av humussyror, naturligt surt och brunfärgat. Även sjöar med lång omsättningstid (den tid vattnet stannar i sjön) som har klarare vatten men där typiska arter, strukturer och funktioner förekommer ingår också i naturtypen.

Myrsjöar som är påverkade av försurning och ökad humusbelastning ingår i naturtypen eftersom sjöns karaktär ofta består. Sjöar som sedan länge varit sänkta eller dämnda och upprätthåller vattenståndsfluktuationer med naturlig säsongsvariation ingår i naturtypen. Sjöar som är strakt påverkade av reglering eller dikning är normalt inte naturtyp eftersom strukturer och funktioner då är skadade.

Bevarandemål

Arealen av myrsjöar (3160) ska vara minst 0,7 hektar. Den hydrologiska regimen ska vara naturlig. Det ska finnas en naturliknande vattenståndsvariation som skapar en variation av strandmiljöer med hög biologisk mångfald. Halten av näringsämnen ska vara naturligt låg (oligotrof). Sjön ska ha en naturlig strandzon och naturligt närområde, det vill säga opåverkad av dikning, negativ vattenståndsreglering och skoglig kontinuitet i anslutande skog.

Fri konnektivitet (fria vandringsvägar och flöde) mellan anslutande vattensystem ska finnas, eftersom det är nödvändigt för de vattenlevande arternas spridning och fortlevnad. Typiska och karaktäristiska arter ska kunna fortleva långsiktigt i området och det ska finnas en art- och individrik förekomst av dessa arter inom insekter (till exempel trollslända) och kärlväxter (till exempel starr).

Vad kan påverka negativt

Faktorer som kan påverka naturtypen negativt utöver den generella hotbilden:

- Reglering påverkar vattennivåer och fluktuationer. Överdämning och/eller låga vattenstånd kan leda till erosion, försumpning och/eller igenväxning i strandzonen. Regleringskonstruktioner utgör dessutom ofta vandringshinder.
- Utsättning av främmande arter, eller fiskstammar kan ändra konkurrensförhållanden, sprida smitta och/eller orsaka genetisk kontaminering.
- Exploatering av strandområdet är negativt för möjligheten att upprätthålla naturliga strandmiljöer och riskerar att öka framtida efterfrågan om översvämningsskydd.
- Utsläpp av föroreningar från punktkälla, till exempel avlopp, industri, täkt eller annan verksamhet riskerar att försämra vattenkvaliteten.
- Kalkning av omgivande våtmarker förändrar de fysiska och kemiska förutsättningarna för strandmiljöernas naturligt förekommande arter. Kalkning av naturligt sura (icke antropogent försurade) tillflöden och sjöar påverkar förutsättningarna för de arter som är anpassade till naturligt sura förhållanden.

Länsstyrelsen Östergötland

- Infrastrukturanläggningar kan orsaka grumling och utsläpp av miljöfarliga ämnen i diken och vattendrag uppströms. Broar och vägtrummor över in- och utflöden kan orsaka vandringshinder.

Bevarandeåtgärder

Information till markägare och verksamhetsutövare bör samordnas mellan Länsstyrelsen och Skogsstyrelsen.

Regionalt och lokalt arbete för genomförande av förebyggande åtgärder och bevarande bör samordnas inom avrinningsområden. Miljökvalitetsnormer för att uppnå god ekologisk status enligt vattenförvaltningsförordningen bör upprättas för sjöar inom Natura 2000-nätverket.

Bevarandestatus och bevarandetillstånd

Naturtypen myrsjöar återfinns i hela landet med tyngdpunkt i den boreala regionen. I jämförelse med andra vattendrag är myrsjöarna mindre känsliga för mänsklig påverkan. Påverkan på naturtypen är dessutom generellt låg och naturtypen är utbredd och talrik. Förekomstarealen i den boreala regionen (både inom och utanför Natura 2000-områden) är idag 145 000 hektar och statusen anses (2013) vara tillräcklig för att uppnå långsiktigt gynnsam bevarandestatus.

Bevarandetillståndet för naturtypen i Ödemark är idag okänt eftersom informationsunderlaget inte är tillräckligt.

9010 - Taiga

Arealen 45 ha är fastställd i regeringsbeslut

Beskrivning

Naturtypen förekommer främst i den boreala zonen på fuktiga näringsrika marker till torra och näringsfattiga. Trädskiktets krontäckningsgrad är normalt 30-100 % och utgörs av gran, tall, björk, asp, rönn och sälg, ibland även med inslag av andra inhemska arter. Naturtypen taiga innefattar även brandfält och stormfällningar som då kan innebära en lägre krontäckning. Naturtypen består av äldre naturskogsartade barrskogar samt naturliga successioner efter större störningar. Det kanske viktigaste elementet för naturtypen är den döda veden som hyser en lång rad vedlevande svampar och insekter, dessutom är veden födosöks- och boplatser för många fågelarter. Naturtypen delas vanligen in i flera olika undergrupper beroende på dominerande trädslag samt successionsstadier. Naturtypen i Ödemark består av undergruppen barrblandskog.

Bevarandemål

Arealen av taiga (9010) ska vara minst 45 hektar i Natura 2000-området. Krontäckningen ska variera mellan tätare och glesare beskogad mark med ett olikåldrigt och flerskiktat trädskikt. Barrträd ska dominera naturtypen. Lövträd ska utgöra ett enstaka till måttligt inslag. Det ska finnas tämligen allmänt med grov och solbelyst död ved till exempel torrträd, hålträd, liggande stockar, halvdöda träd eller branddödade träd. Förekomsten av äldre träd ska vara måttlig till riklig och det ska finnas en föryngring av ovan nämnda arter.

Hela eller stora delar av naturtypen ska vara påverkad av störningar så som insektsangrepp eller stormfällning. Andra småskaliga naturliga processer som trädens föryngring, åldrande och avdöende samt omkullfallna träd och luckbildning är positivt och ska förekomma inom området. Igenväxningsvegetation (till exempel gran) ska inte tillåtas dominera i fältskiktet. Typiska och karaktäristiska arter ska kunna fortleva långsiktigt i området och det ska finnas en art- och individrik förekomst av dessa arter inom insekter (till exempel skalbaggar), mossor (till exempel blåmossa), svampar (till exempel ostticka) och lavar.

Länsstyrelsen Östergötland

Vad kan påverka negativt

Faktorer som kan påverka naturtypen negativt utöver de generella hoten:

- Systempåverkande arter, till exempel klövvilt som i betydande delar av Norrland har påverkat förekomst av asp, rönn och sälg negativt.
- Invasiva främmande arter som har potential att skada den naturliga florans och faunan.

Bevarandestatus och bevarandetillstånd

Naturtypen (9010) förekommer i hela landet med tyngdpunkten av utbredningen i den boreala zonen. Marker som normalt brukas som produktionsskogar tillhör ofta naturtypen taiga och det är endast i de fjällnära regionerna som det finns kvar betydande områden med äldre skog i sena successionsstadier. Naturtypen taiga (9010) har en negativ utveckling eftersom skogsbruket i marker med höga naturvärden och fjällnära skog fortsätter, dessutom har intresset för biobränslen, skogsgödsling och skogsodling med främmande trädarter ökat under senare år. Samtidigt har hänsynen vid skogsavverkning ökat och arealen skyddad skog har utökats. År 2013 var förekomstarealen av taiga i den boreala regionen 1 330 000 hektar och för att naturtypen 9010 ska uppnå gynnsam bevarandestatus behövs det uppskattningsvis 3 500 000 hektar. Bevarandestatusen för naturtypen taiga (9010) är idag dålig i den boreala regionen och utvecklingen är övervägande negativ.

I Ödemark har markanvändningen i området utgjorts av ett extensivt skogsbruk. Ungefär 50 hektar av området räknades år 2003 som produktiv skogsmark. Området domineras av äldre barrblandskog på hållmarkspartier, i blockrika sluttningar, i fukt/kärrstråk och i brantmiljö. På flera ställen finns 200-åriga tallar, ungefär 70 % av skogen i Ödemark har ålderklassats till drygt 100 år, så successionsstadiet är relativt sent. Det finns ställvis gott om död ved i form av torrträd, torrakor, högstubbar och lågor av framför allt asp och gran. Det finns spår av tidigare brand. Bevarandetillståndet anses som tillfredställande eftersom naturtypen befinner sig i ett relativt sent successionsstadium och långsiktigt skydd och skötsel finns fastställd i naturreservatets skötselplan.

9080 - Lövsumpskog

Arealen 1,2 ha är fastställd i regeringsbeslut

Beskrivning

Naturtypen förekommer på fuktig och näringsrik mark. Det finns en påverkan från högt grundvatten och översvämning sker normalt årligen. Naturtypen finns på mineraljord, tunna torvtäckten och i vissa fall även på torvmark av lövkärrstorv eller vasstorv. Trädskiktets krontäckningsgrad är vanligen mellan 50-100 %. I södra och mellersta delarna av landet utgörs trädskiktet ofta av al. Gran och videarter kan ofta förekomma i både träd- och buskskikt.

I denna naturtyp finner man ofta en stor variation vad gäller trädslag, artstock och struktur. Denna variation kan härröra från tidigare markanvändning, naturgivna förutsättningar eller den aktiva dynamiken i bestånden. I sitt mest utvecklade stadium kännetecknas naturtypen av ett stort inslag av gamla träd och död ved. Som ett resultat av tidigare markanvändning, naturliga störningar eller andra åtgärder kan skogen befinna sig i ett yngre successionsstadium med stort inslag av yngre träd.

Naturtypen består av en fuktig till blöt skog som till vissa delar liknar svämlövskogen, men till skillnad från dessa karakteriseras fältskiktet av typiska sumpväxter beroende på det mer eller mindre permanent höga vattenståndet. Övergången mot björklädd, skogsbevuxen myr kan vara diffus, men generellt är torvtäcket i lövsumpskogen tunt och består då av lövkärrs- och vasstorv. Till följd av den fuktiga marken står träden ofta på socklar, särskilt i äldre skog. Tuvbildningen kan vara stark, och vegetationen därför varierande med ris på

Länsstyrelsen Östergötland

tuvorna och avsaknad av vegetation i de blötaste delarna. I djup skugga blir fältskiktet glestycken. Lövsumpskogarna har sin tyngdpunkt i södra delen av landet och förekommer främst i boreal och kontinental region.

Lövsumpskogen i Ödemarks Natura-2000 område återfinns i två mindre delar i västra delen av området. Sumpskogen domineras av yngre till medelålders al och glasbjörk. Trots att naturtypen här befinner sig i ett yngre successionsstadium finns det bitvis rikligt med död ved.

Bevarandemål

Arealen av lövsumpskog (9080) ska vara minst 1,2 hektar. Krontäckningen ska variera mellan tätare och glesare beskogad mark med ett olikåldrigt och flerskiktat trädsikt. Trädarten klibbal ska dominera naturtypen samt minst ett måttligt inslag av andra trädarter till exempel gran, björk och vide. Det ska minst finnas allmänt till rikligt med död ved till exempel stående stammar, hålträd, liggande stockar och halvdöda träd. Förekomsten av äldre träd ska vara måttlig till riklig och det ska finnas en föryngring av ovan nämnda arter.

Naturtypen ska inte påverkas av dräneringsåtgärder utan ha en naturlig hydrologi. Omvälvande störningar som insektsangrepp eller stormfällning kan påverka naturtypens dynamik och struktur. Andra småskaliga naturliga processer som trädens föryngring, åldrande och avdöende samt omkullfallna träd och luckbildning är positivt och ska förekomma inom naturtypen.

Typiska och karaktäristiska arter ska kunna fortleva långsiktigt i området och det ska finnas en art- och individrik förekomst av dessa arter inom kärlväxter (till exempel skärmstarr) och mossor (till exempel blåmossa). Igenväxningsvegetation av invasiva arter (till exempel gran) ska inte tillåtas dominera i naturtypen. Artsammansättningen och näringstillgången ska vara naturlig.

Vad kan påverka negativt

Faktorer som kan påverka naturtypen negativt utöver de generella hoten:

- Invasion av gran och främmande trädslag.
- Störd hydrologi genom t.ex. dikning är särskilt allvarlig då naturtypen i hög grad får sin karaktär av det mer eller mindre permanent höga vattenståndet.
- Större markskador kan förutom rena mekaniska skador även medföra att hydrologin påverkas med följd att naturmiljön ändras.
- Nya sjukdomar och skadeorganismer som redan är införda eller har potential att bli ett problem om de införs.

Bevarandestatus och bevarandetillstånd

Sumpskogarna förekommer ofta insprängt bland andra skogstyper. Då är de dessutom ett viktigt inslag som väsentligt höjer ett områdes naturvärde. Med tanke på den historiska förlusten av naturskogar, så kan man anta att även opåverkade lövsumpskogar minskat avsevärt. År 2013 fanns det uppskattningsvis 20 700 hektar av naturtypen i den boreala regionen i Sverige, men att det för god bevarandestatus behövs minst 42 000 hektar. Största hotet är fortfarande ett storskaligt skogsbruk. Dagens sumpskogar bör bevaras med ökad naturvårdshänsyn inom skogsbruket.

Bevarandetillståndet för naturtypen i Ödemark anses som otillfredsställande men på god väg att bli tillfredsställande. Detta eftersom skogen som helhet befinner sig i ett yngre successionsstadium där den äldsta trädgenerationen saknas. Positiva faktorer är att tillgången på död ved åtminstone bitvis är god och det finns ett långsiktigt reglerat bevarande av naturvärdena.

1386 - Grön sköldmossa, *Buxbaumia viridis*

Artens förekomst i området är fastställd i regeringsbeslut

Beskrivning

Grön sköldmossa växer på stubbar och lågor av olika trädslag, huvudsakligen i sena nedbrytningsstadier och mellan grova rötter av levande och döda träd. Arten kan i enstaka fall förekomma på ett tunt humustäcke på klippor eller block. Den växer både i barr- och lövskogar men tycks i Sverige föredra något mer näringsrika granskogar med stort inslag av lövträd. Etableringen påskyndas av högt pH, hög vedfuktighet och hög fosforhalt. Troligen gynnas sporgroningen av vattendropp från trädkronor och förna från lövträden. Intill kapslar av grön sköldmossa finner man ofta vedblekmossa, stubbspretmossa, liten räffelmossa, cypressfläta, nickmossa samt en hel del andra mossor och alger.

När växtplatsen blir övervuxen av större mossor konkurreras grön sköldmossa ut. Arten är kortlivad, men det är troligt att protonemat är flerårigt och kan ge upphov till kapslar flera år i följd. Populationer av grön sköldmossa är kortvariga, och på samma substratfläck hittar man ofta kapslar bara under något eller några år. Antalet bildade kapslar varierar kraftigt mellan olika år, och dödligheten är hög. De nya sporkapslarna börjar synas på hösten och utvecklas successivt under vintern för att slutligen mogna och släppa sporena under första halvan av sommaren. Således kan sporkapslar iaktas under stora delar av året men störst sannolikhet är det att hitta den på platser med hög luftfuktighet, särskilt torra år. Även sedan kapslarna har brutits ned kan man ibland hitta de rödaktiga knottriga kapselskaften.

Arten förväntas normalt kunna sprida sig som mest 1 meter vegetativt, och effektivt 1 kilometer med sporer under en 10-årsperiod. De substrat som mossan föredrar är relativt kortlivade och därför är det viktigt att det finns en kontinuerlig tillgång på lämplig ved inom spridningsavstånd på varje lokal.

Bevarandemål

Arten ska fortleva inom Natura 2000-området Ödemark. Grov död ved i olika nedbrytningsstadier, främst lågor av gran, men även tall och löv, ska finnas i lämpliga naturtyper som hyser skogspartier med hög luftfuktighet.

Vad kan påverka negativt

Faktorer som kan påverka arten negativt utöver den generella hotbilden:

- Skogsavverkning (ökad exponerad och uttorkning).
- Brist på lämpligt habitat det vill säga kontinuerlig tillförsel av grov död ved i skogen, med tät markkontakt för fuktighetens skull, utgör ett hot mot arten.
- En fortsatt minskning av skog med död ved gör att avståndet mellan dem blir så långt att de isoleras från varandra. Denna fragmentering utgör ett hot mot artens långsiktiga överlevnad.

Bevarandeåtgärder

Vilt levande exemplar av arten är fridlyst enligt 8 § Artskyddsförordningen (2007:845) vilket innebär att det är förbjudet att i den omfattning som framgår av bilaga 2 plocka, gräva upp eller på annat sätt ta bort eller skada hela eller delar av exemplar.

Enligt 13 § Artskyddsförordningen kan vilt levande exemplar av arten samlas in under förutsättning att det behövs för att rapportera arten och under att vissa villkor uppfylls, till exempel att det aktuella beståndet inte påverkas negativt långsiktigt.

Länsstyrelsen Östergötland

Bevarandestatus och bevarandetillstånd

Grön sköldmossa förekommer främst i de sydöstra delarna av landet. År 2013 uppskattades att beståndet i boreal region återfanns på 5 000-10 000 lågor vilket anses vara tillräckligt för att arten ska kunna bevaras långsiktigt i området. Bevarandestatusen för naturtypen grön sköldmossa anses därför som gynnsamt i boreal region, tillståndet i övriga regioner är dock dåligt.

I Ödemark återfinns fuktiga lämpliga miljöer i taiga (9010) och lövsumpskog (9080). Naturtyperna utgör lämpliga livsmiljöer för arten. Arten är noterad flertalet gånger i området, men hur frekvent arten förekommer i lämpliga miljöer är idag okänt. Bevarandetillståndet anses därför som okänt, men är troligtvis tillfredsställande.

Dokumentation

Webbsidor/databaser:

Artportalen, <https://www.artportalen.se>, (2017-11-16).
Länsstyrelsen Östergötland, <http://www.lansstyrelsen.se/ostergotland>, (2017-11-16).
Naturvårdsverket, <http://www.naturvardsverket.se/>, (2017-11-16).
Skyddad natur, <http://skyddadnatur.naturvardsverket.se/>, (2017-11-16).
Skogsstyrelsen, <https://skogskartan.skogsstyrelsen.se/skogskartan/>, (2017-11-16).
Ängs- och betesmarksinventeringen (TUVÅ), <http://www.jordbruksverket.se/>, (2017-11-16).
Riksantikvarieämbetets fornlämningsregister, <http://www.fmis.raa.se/cocoon/fornsok/search.html>, (2017-11-16).
Skogsstyrelsen, Nyckelbiotoper, 1993, N3782-1993, <https://www.skogsstyrelsen.se/skogens-parlor/Nyckelbiotop/?objektid=2868273>, (2017-11-16).
Skogsstyrelsen, Nyckelbiotoper, 1993, N3934-1993, <https://www.skogsstyrelsen.se/skogens-parlor/Nyckelbiotop/?objektid=2868425>, (2017-11-16).
Skogsstyrelsen, Nyckelbiotoper, 1993, N3953-1993, <https://www.skogsstyrelsen.se/skogens-parlor/Nyckelbiotop/?objektid=2868444>, (2017-11-16).
Skogsstyrelsen, Nyckelbiotoper, 1998, N10681-1998, <https://www.skogsstyrelsen.se/skogens-parlor/Nyckelbiotop/?objektid=2938547>, (2017-11-16).
Skogsstyrelsen, Nyckelbiotoper, 1999, N646-1999, <https://www.skogsstyrelsen.se/skogens-parlor/Nyckelbiotop/?objektid=2939817>, (2017-11-16).

Dokument:

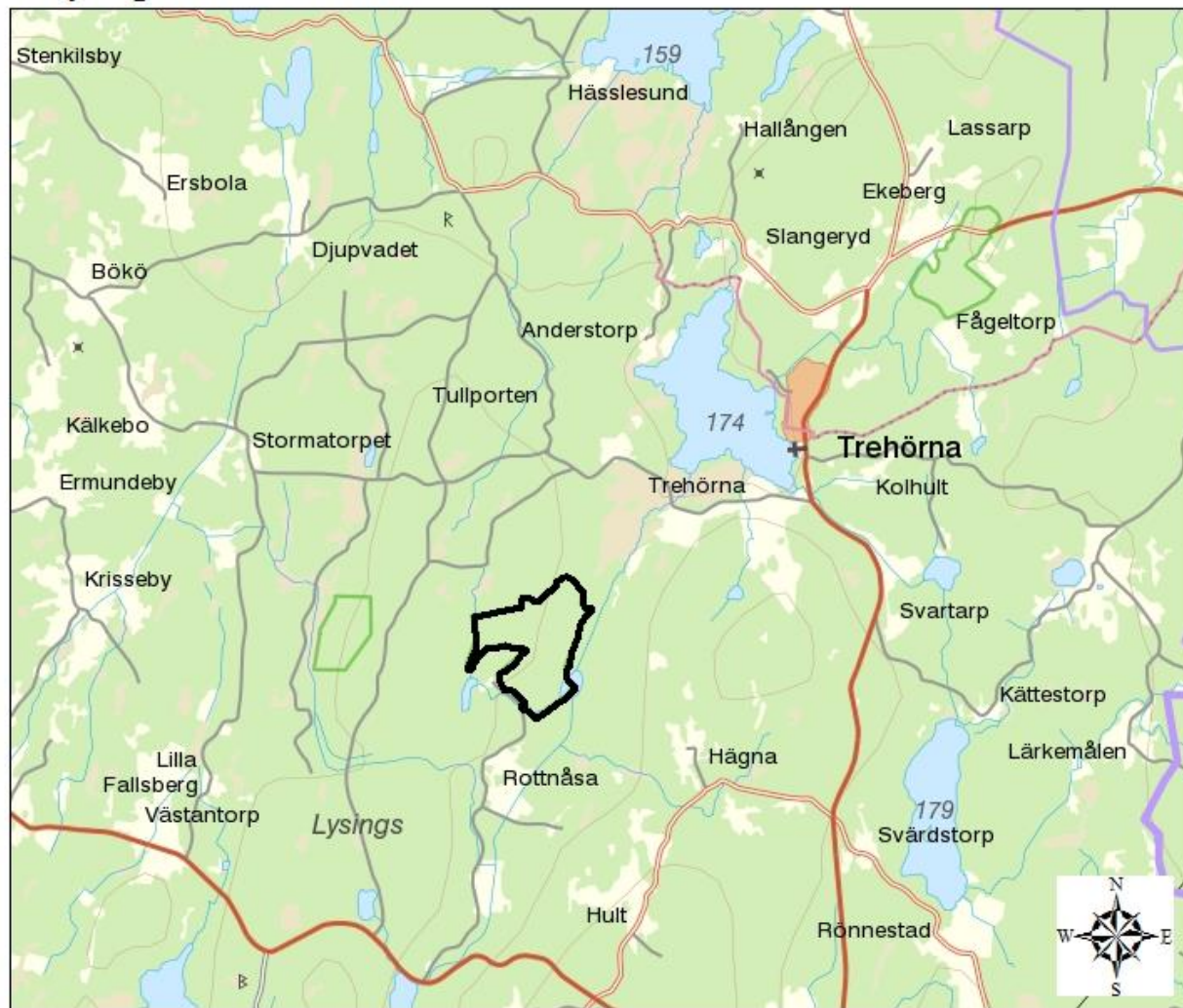
Naturvårdsverkets vägledningsdokument för habitat och ArtDatabankens vägledningar för arter.
Wenche Eide (red.), Arter och naturtyper i habitatdirektivet - bevarandestatus i Sverige 2013, ArtDatabanken SLU, Uppsala, 2014.
Bevarandeplan för Ödemark Natura 2000-område, fastställd 2005-08-15.
Skötselplan för Ödemarks naturreservat, fastställd 2001.
Beslut om bildande av Ödemarks naturreservat, 2003-12-04.

Bilagor:

Bilaga 1: Rödlister arter

Länsstyrelsen Östergötland

Topografisk karta

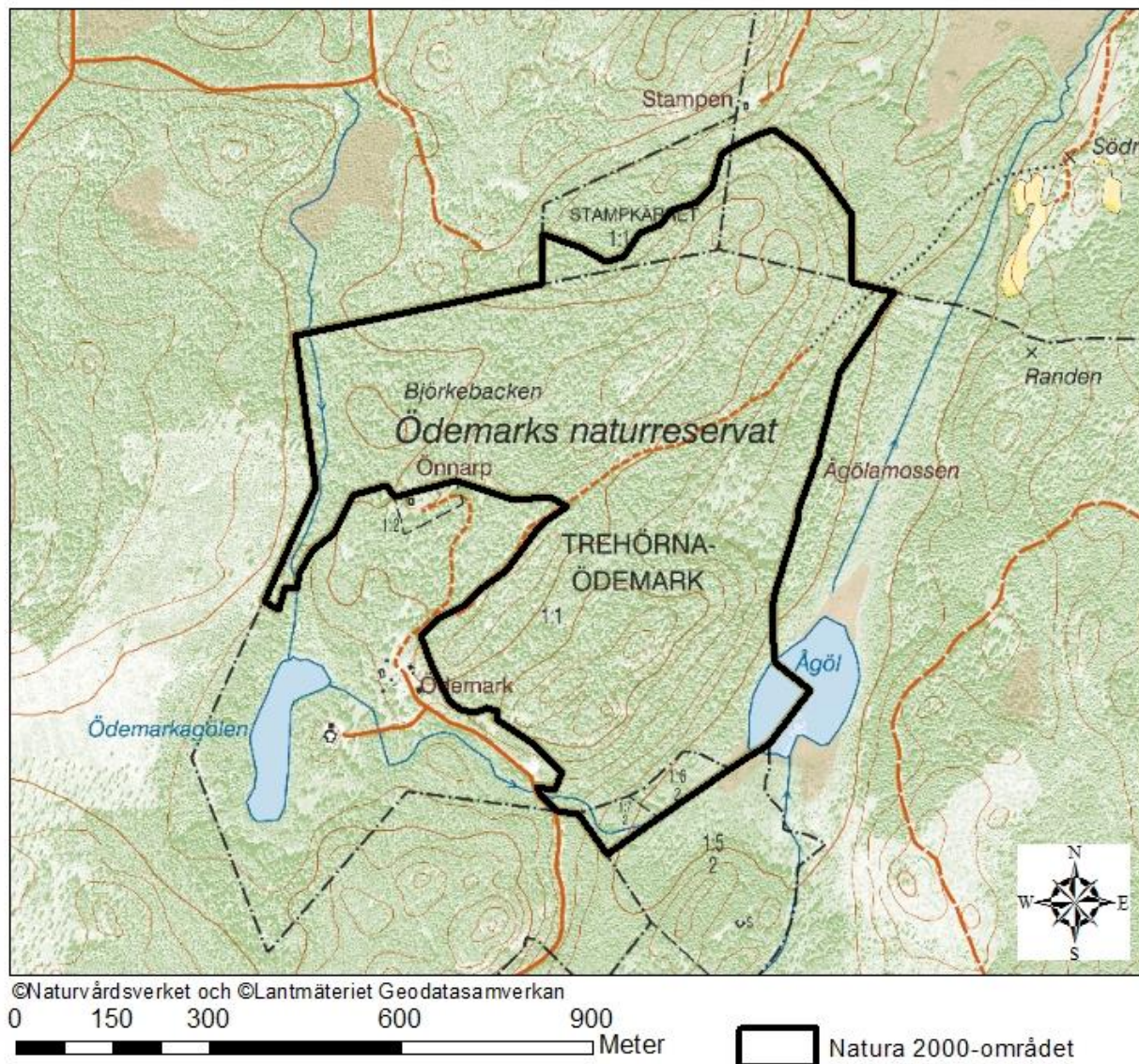
©Naturvårdsverket och ©Lantmäteriet Geodatasamverkan

0 0,5 1 2 3 4
Kilometer

 Natura 2000-området

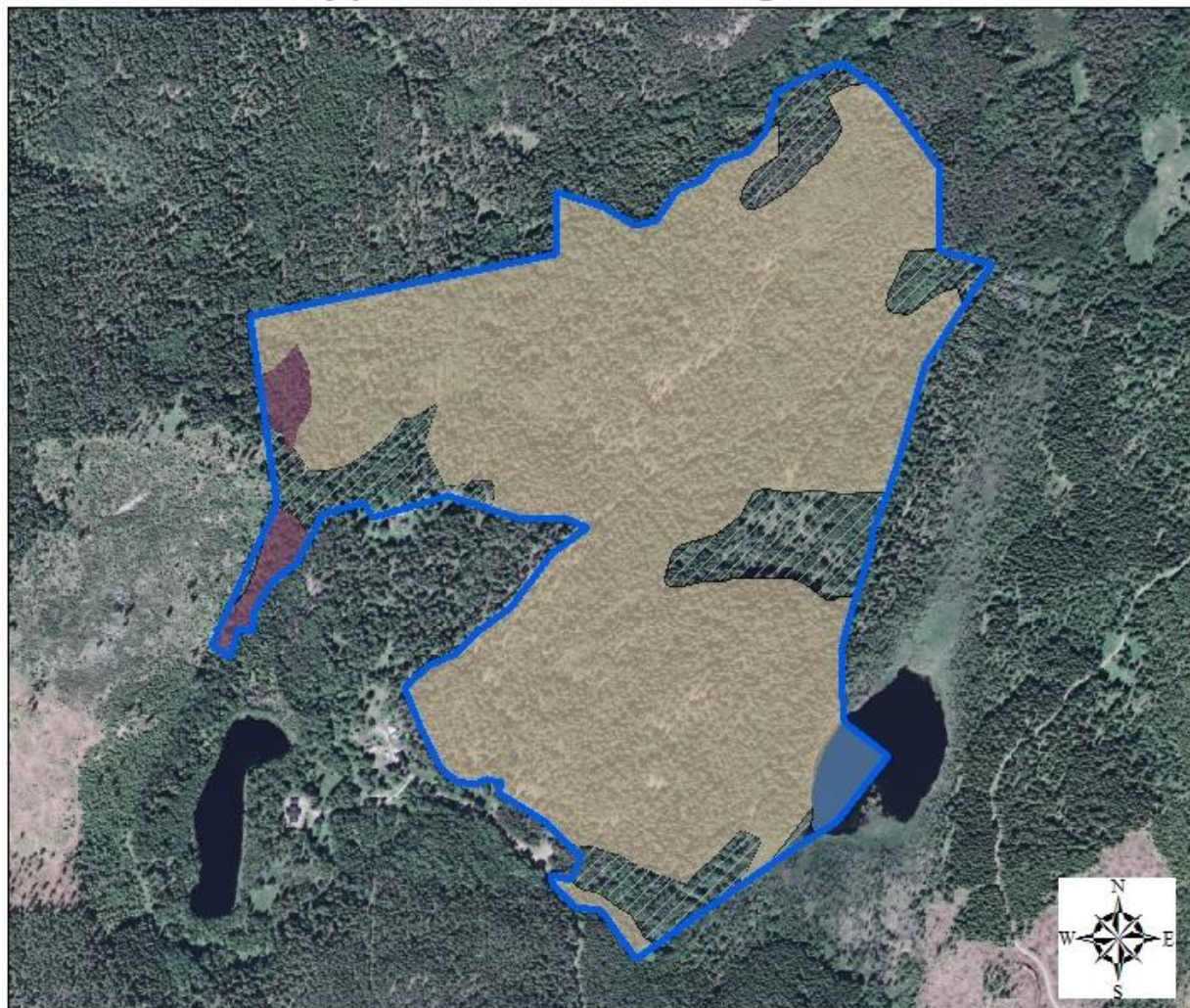
Översigtskartan visar att Ödemark ligger strax sydväst om Trehörna, Ödeshögs kommun.

Ekonomisk karta

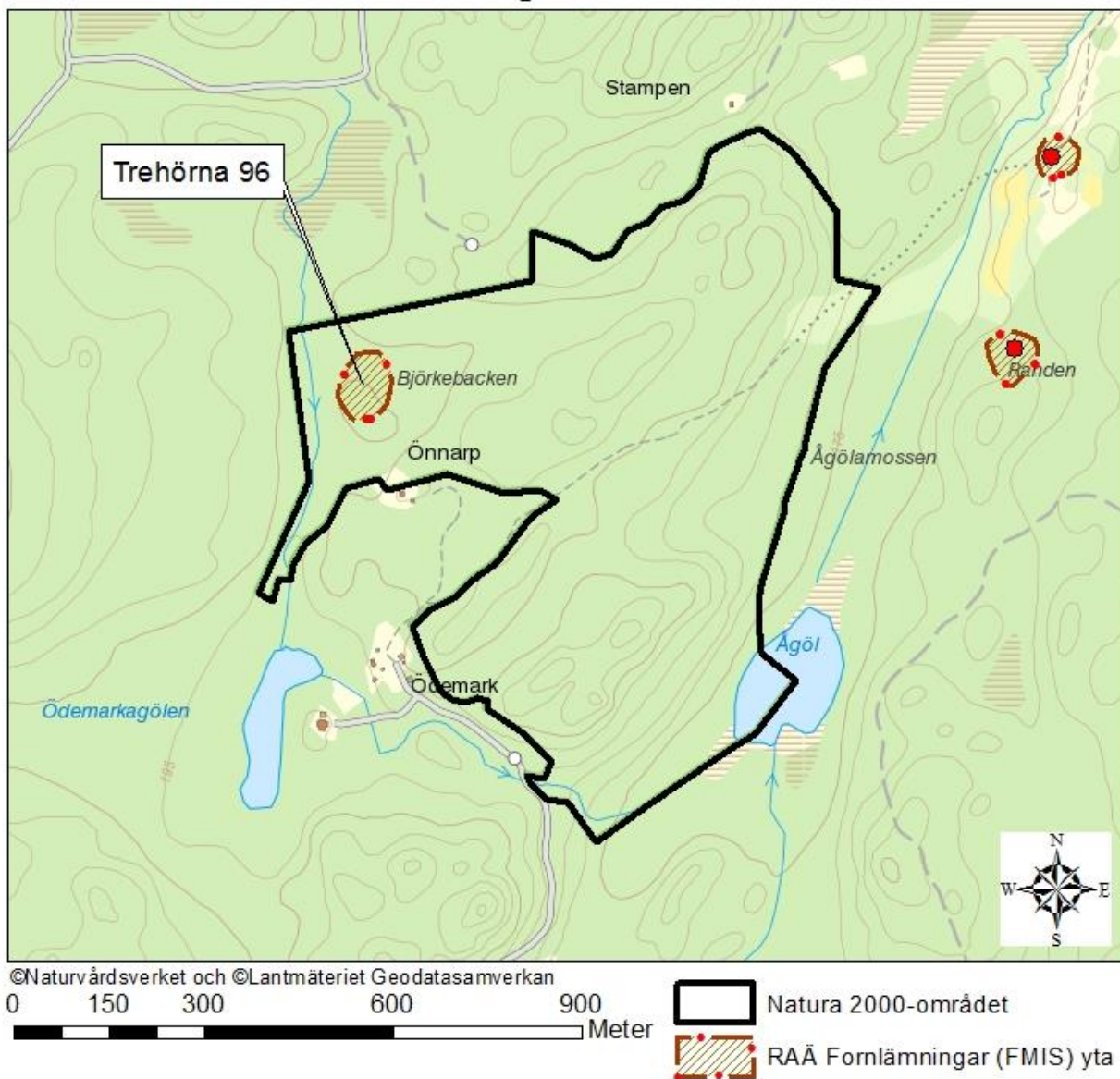
Fastighetskartan visar yttergränserna för området.

Natura 2000-områdets avgränsningar och N2000-naturtypernas utbredning

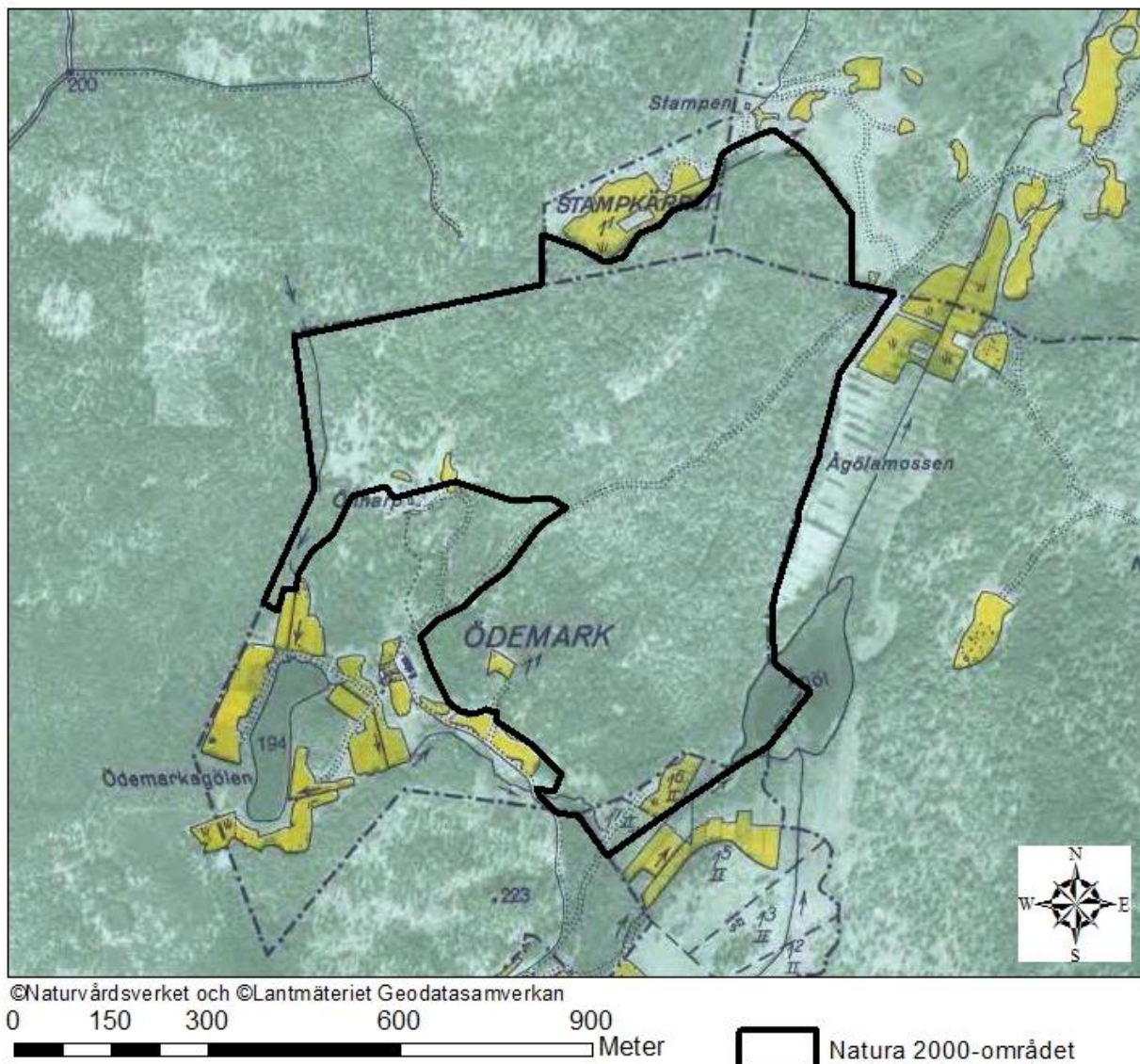
Flygfotot visar naturtypernas utbredning i området.

Forn- och kulturlämningar

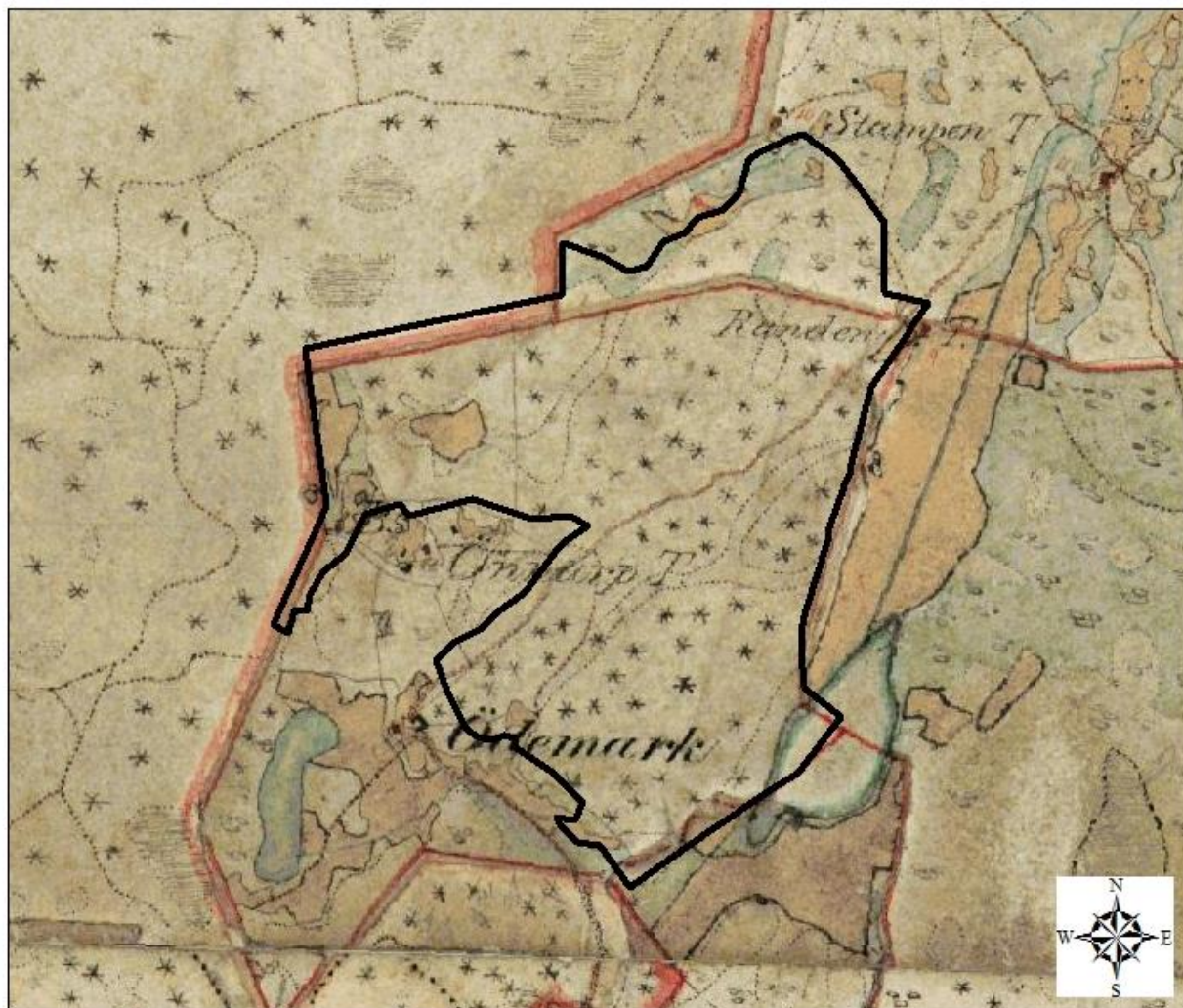
I Natura 2000-området finns en känd kulturlämning (RAÄ-nummer: Trehörna 96). Det är en bebyggelse lämning av ett sentida torpställe, bestående av 1 grund, röjda ytor och 10-tal röjningsrösen.

Ekonomisk karta från 30- och 40-talet

Den ekonomiska kartan från 30- och 40-talet visar att området varit trädklätt med små delar åker.

Härads-karta

©Naturvårdsverket och ©Lantmäteriet Geodatasamverkan

0 150 300 600 900
Meter

 Natura 2000-området

Härads-kartan, från slutet av 1800-talet, visar att området tidigare varit åkermarker insprängda bland barrskog.

Gul mark är åker, grön är slåtteräng och vit är utmark (skog och hagmark). Små stjärnor visar var marken är barrträdklädd och små ringar var den är lövträdklädd.

Länsstyrelsen Östergötland

Bilaga 1: Rödlistade arter

Tabell 3: Sammanfattande lista med rödlistade arter som noterats i Artportalen mellan 1992-2016. Rödlistekategori: NT = Nära hotad, VU = Sårbar, EN = Starkt hotad, CR = Akut hotad.

Svenskt namn	Latinskt namn	Organismgrupp	Rödlistekategori
Bivråk	<i>Pernis apivorus</i>	Fåglar	NT
Duvhök	<i>Accipiter gentilis</i>	Fåglar	NT
Gröngöling	<i>Picus viridis</i>	Fåglar	NT
Kungsfågel	<i>Regulus regulus</i>	Fåglar	VU
Mindre hackspett	<i>Dendrocopos minor</i>	Fåglar	NT
Spillkråka	<i>Dryocopus martius</i>	Fåglar	NT
Tretåig hackspett	<i>Picoides tridactylus</i>	Fåglar	NT
Aspgelélav	<i>Collema subnigrescens</i>	Lavar	NT
Grynig filtlav	<i>Peltigera collina</i>	Lavar	NT
Liten hornflikmossa	<i>Lophozia ascendens</i>	Mossor	VU
Vedsäckmossa	<i>Calyptogeia suecica</i>	Mossor	VU
Vedtrappmossa	<i>Anastrophyllum hellerianum</i>	Mossor	NT
Kandelabersvamp	<i>Artomyces pyxidatus</i>	Storsvampar	NT
Stor aspticka	<i>Phellinus populicola</i>	Storsvampar	NT
Veckticka	<i>Antrodia pulvinascens</i>	Storsvampar	NT
Vit vedfingersvamp	<i>Lentaria epichnoa</i>	Storsvampar	NT